

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN VE ESERLERİ

Muzaffer BAŞKAYA*

Hayatı

Eğitimci, siyaset ve fikir adamı Hıfzırrahman Raşit Bey 1900 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Trabzon'un ünlü din adamlarından İbrahim Cudi Bey tarafından kendisine Hıfzırrahman ismi verilmiştir.¹ Babası İstinaf Mahkemesi üyesi olan Mehmet Raşit Bey, annesi ise Hacı Şerife kızı Hafize Mesrure Hanımdır. Dedesi ise Trabzon'un ileri gelen kişilerinden olan aynı zamanda hâkimlik yapan Sayınzade Raşit Beydir. Çocukluk günlerini Trabzon'da geçiren Hıfzırrahman, babasının tayini Midilli'ye çıkınca Trabzon'dan ayrılmış ve Midilli'ye yerleşmiştir. İlk ve orta tahsilini burada yapan Hıfzırrahman, babasının sürekli tayinleri nedeniyle Rüştüye ve Sultani tahsilini Trabzon, Sivas ve Elazığ gibi farklı şehirlerde yapmak zorunda kalmıştır. Yükseköğrenimine devam etmek için İstanbul'a giden Hıfzırrahman 1916 yılında İstanbul Dârümuallimîn Mektebi'ne kaydolmuştur.²

1918 yılında okulu birincilikle bitirerek mezun olan Hıfzırrahman, o yıl pedagoji eğitimi almak üzere Almanya'ya gönderilmiştir. 1919 yılı sonbaharında Türkiye'ye dönen Hıfzırrahman'ın ilk görev yeri Kastamonu Erkek Öğretmen Okuluydu. Burada psikoloji ve pedagoji dersleri veren Hıfzırrahman ertesi yıl memleketi Trabzon'a tayin olmuştur. Cemiyetçilik yönü de bulunan Hıfzırrahman, 1923 yılında bugünkü Trabzonspor'un temelini oluşturan Trabzon İdman Ocağı'nın kuruculuğunu yapmış, kulübün kâtip-i umumiliğini yapan Hıfzırrahman³ Kastamonu Muallimler Birliği İdare Heyetinde, İstanbul Muallimler Cemiyeti, Türk Maarif Cemiyeti Azalığında, Ankara Basın Birliği İdare Heyetinde de aktif görevler üstlenmiştir.⁴

1923 yılında Samsun'a, Samsun İstiklal Ticaret Lisesi Müdürlüğü görevine tayin edilen Hıfzırrahman'ın futbola ve spora olan sevgi ve ilgisi onun hayatının dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Zira futbol oynadığı sırada ağır bir sakatlık geçiren Hıfzırrahman, tedavi olmak için 1926 yılında Viyana'ya gitmek zorunda kalmıştır. Hıfzırrahman Viyana'da bir yandan tedavi olurken diğer yandan buradaki eğitim sistemini yakından inceleme fırsatı bulmuştur. Avrupa'da iki yıl kadar kalan Hıfzırrahman 1928 yılında Türkiye'ye dönerek Mektebciliğin Kâbesi adlı eseri çıkarmıştır.⁵

Viyana dönüşünde İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nda görev yapan Hıfzırrahman, 1934 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde pedagoji dersleri vermiştir.⁶ Aynı yıl Maarif Vekâleti İlk Tedrisat Şube Mü-

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi, mbaskaya61@gmail.com

¹ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 6.

² Birsen Gündüz, "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği", *Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2000, s. 6.

³ *İstikbal Gazetesi*, 18 Şubat 1921

⁴ *Hıfzırrahman Raşit'in Tercüme-i Hal-i*, TBMM Basımevi, Ankara 1943.

⁵ Rahmi Dereköy, "Hıfzırrahman Raşit Öymen", *Eğitim Hareketleri*, Cilt: 25, Sayı: 286, Ankara 1980, s. 132.

⁶ Cavit Binbaşoğlu, *Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi Üzerine Bir Çalışma*, MEB Basımevi, İstanbul 1995, s. 158.

dürlüğüne atanmıştır.⁷ Ertesi sene bazı ilim adamları tarafından çıkarılan Varlık adlı fikir mecmuasının da yazar kadrosu içinde yer almıştır.⁸

Hıfzırrahman Raşit Bey, siyasi hayata atıldığı 1943 yılına kadar Gazi Eğitim Enstitüsü'nde pedagoji dersleri vermeyi sürdürmüş, 1943 yılında CHP Bolu Milletvekili olarak parlamentoya adım atmıştır.⁹ Hıfzırrahman 1946 seçimlerinde CHP listesinden çıkarılmış fakat 1948 yılındaki ara seçimlerde tekrar CHP'den Bolu Milletvekili seçilmiştir.¹⁰ 1950 seçimlerini kaybedince siyasi yaşamına son veren Hıfzırrahman, çeşitli gazete ve mecmualarda yazılar kaleme almış ve 1955 yılında Eğitim Hareketleri Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır. Eğitim Hareketleri Dergisi'ni 25 yıl süreyle ayakta tutan Hıfzırrahman, 7 Mayıs 1979'da hayata veda etmiştir.¹¹

Eserleri

Hıfzırrahman Raşit Öymen, bilhassa eğitim alanında çok sayıda eser kaleme almıştır. Bunlar meslektaşlarıyla ortak yazdığı kitaplar, çeviri kitapları ve kendi eserleridir.

Ortak Yazdığı Eserler

1. İslam Eğitim Tarihi

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Mehmet Dağ ile birlikte kaleme aldığı İslam Eğitim Tarihi adlı eser, 1974 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır. Kitabın önsüzünü Ordinaryüs Profesör Hilmi Ziya Ülken kaleme almıştır.¹² Eserin birinci bölümünde İslam eğitim felsefesi ve müesseseleri ele alınmış, ikinci bölümde okullarda okunan kitapların müfredat programlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde öğretmenlerin durumu, dördüncü bölümde İslam eğitim ve öğretiminde araçlar ve metot, okul disiplini, öğretmenlerin ve öğrencilerin kişilikleri, çocukların terbiye ve disiplini gibi konulara değinilmiştir. Son bölümde İslam eğitim filozoflarına ve eğitim klasiklerine ayrılmıştır.¹³

2. İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale

Bu eser Hıfzırrahman Raşit Öymen'in ortak çevirilerinden biridir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde çalıştığı yıllarda daha sonradan ünlü bir tefsir profesörü olacak olan Süleyman Ateş ile birlikte bu eseri kaleme almıştır. Ankara Üniversitesi Basımevinde 1966 yılında basılan bu eser esasen Mâlikî fakihî ve eğitimci Kabisi'nin¹⁴ eserinin çevirisidir.¹⁵

3. Umumi Tedris Usulü

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in ortak kaleme aldığı eserlerden biri de Umumi Tedris Usulü kitabıdır. Hıfzırrahman Raşit Öymen bu eseri yazdığı sırada İstanbul Erkek Muallim Mektebi Müdür Muavinliği yapıyordu. Söz konusu okulda tedris usulü dersi öğretmeni olan Öymen, aynı okulda görev yapan mesai arkadaşı ve kendisiyle aynı dersi veren Nihat Adil ile birlikte 1929 yılında bu eseri çıkartmışlardır.¹⁶ Kanaat Kütüphanesinde basılan eserde üzerinde durulan en önemli konu eğitim ve öğretimde terbiye meselesidir. Bilhassa eserin ilk kısmında bu konuya ağırlık verilmiş ayrıca terbiyenin eğitim üzerindeki

⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 1934.

⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Temmuz 1935

⁹ TBMM Albümü, TBMM Basımevi, Ankara 2010, s. 381

¹⁰ Ulus, Gazetesi, 19 Ekim 1948

¹¹ TBMM Albümü, TBMM Basımevi, Ankara 2010, s. 381

¹² Mehmet Dağ-Hıfzırrahman Raşit Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1974.

¹³ Gündüz, a.g.t, s.55-56.

¹⁴ Kabisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selahattin Parlador, "Kabisi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, Ankara 2001, s.41-42.

¹⁵ Süleyman Ateş-Hıfzırrahman Raşit Öymen, *İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1966.

¹⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen-Nihat Adil, *Umumi Tedris Usulü*, Kanaat Kütüphanesi, 1929.

etkisinin neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Diğer üzerinde durulan konu ise programlar olmuştur. Öğrencilerin hangi programlarla eğitilmesi gerektiği, yeni programlardan örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.¹⁷

4. Genel Öğretim Metotları

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in, N. Adil Erkman ile birlikte kaleme aldığı Genel Öğretim Metotları adlı eserin birinci bölümünde öğretimde metot kavramı incelenmiştir. Metot gerçeğe ve amaca ulaşmanın en kısa yolu olarak ifade edilmiştir. Mantıklı ve ruhsal kanunların açık, kati ve etraflı incelemelerine dayanan öğretmeni ve öğrenciyi amaca ulaştıran yollardır diye farklı bir tanımlama daha yapılmıştır. Metot kavramı açıklanırken bazı kanunların üzerinde etraflıca durulmuştur. Bunlar; "Metot ve Öğretmen", "Genel Öğretim Metodu", "Öğretimde Gaye", "Genel Öğretim Ve Bireysel Öğretim", "Bireysel Öğretime Dayanan Öğretim Sistemleri", "Öğretimin Eğitsel Ödevi", "Eğitimde İlgilerden Ve İçgüdülerden Faydalanmadır" şeklindedir. Eserin ikinci bölümünde ders programlarının hazırlanması konusu ele alınmıştır. Metot amaca ulaşmanın kısa yolu olarak tanımlanmıştır. Eserin son bölümünde ise öğretimde soru ve cevap yöntemi ele alınmış, yöntem, örnekler verilerek anlaşılır kılınmıştır.¹⁸

Çeviri Eserleri

1. İş Terbiyesi

Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından çevrilen bu eserin esas sahibi Amerikalı Profesör Booker.T. Vaşington'dır. On bölümden oluşan eser yazılmış olduğu dönemin kadınlarının sosyal yaşantılarında çok önemli yer tutmakla birlikte, kadınlar için bir rehber niteliği taşımaktadır.¹⁹

2. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar)

Richard Rothe'nin eserinin çevirisi olan Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi adlı eser Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından çevrilmiştir. Eserde hem ilkokulda okutulan hayat bilgisi dersinin konularına hem de öğrencilerin bu konularda yaptıkları resimlere yer verilmiştir.²⁰ 1931 yılında Muallim Ahmet Halk Kütüphanesi tarafından basılan eser eğitim alanında önemli bir kaynak olarak bilinmektedir.

3. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kıs)

Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi İlkbahar adlı eserin devamı olarak kaleme alınan bu kitap Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından çevrilmiştir. Hıfzırrahman Raşit Öymen bu esere "maksada ve muhteviyata dair" adlı bir bölüm toplamıştır. Kitabın ikinci bölümünde hikâyeler ve bunlarla ilgili resimlere yer verilmiştir. Öymen, bazı hikâyeleri değiştirerek kendi kültürümüzün ürünü olan hikâyeleri, kitabına almayı daha uygun görmüştür. Nasrettin Hoca, Hacivat ve Karagöz gibi kahramanların hikâyelerini çocukların anlayabilecekleri şekilde yazılmasına dikkat edilmiştir.²¹

4. Yaşanmış Pedagoji

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in çevirdiği eserlerden biri de Heinrich Scharrelman'ın pedagojiye ait kitabıdır. H. Raşit Öymen esere başlarken, Scharrelman'ın hayatını ve fikirlerini anlatan bir giriş yazısı yazmıştır. Onun eğitimle ilgili görüşlerini, çalışmalarını, fikirlerini çok beğenen Hıfzırrahman daha sonraları kurmaya çalıştığı yeni mektep anlayışının yerleşmesinde onun fikirlerinin önemine işaret etmiştir. H. Raşit Öymen, Scharrelman'ın öğretmeni ve konu merkezli, baskıcı eski okul anlayışı eleş-

¹⁷ Gündüz, a.g.t., s. 58.

¹⁸ Ekrem Bahşi, "Eğitim ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla Hıfzırrahman Raşit Öymen", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2005, s. 59-60.

¹⁹ Bahşi, a.g.t., s. 65.

²⁰ Gündüz, a.g.t., s. 61.

²¹ Gündüz, a.g.t., s. 62.

tirdiğine, eğitimin çocuğa ve çocuğun tabiatına göre yürütülmesini isteyişine; onun dil, sanat ve yazma eğitiminde okula yeni yönler veren çağdaş bir eğitimci olduğuna değinmiştir.²²

5. İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri

Öğretim yöntem-teknik, araç-gereçleri kitabı olarak değerlendirebileceğimiz “İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri” H. Raşit Öymen’in eserin müellifi Dr. Paul Ficker’den dilimize aktardığı ilk eserdir. Öğretmen Kitapları dizisi olarak, Gazi Terbiye Enstitüsü yayınları arasında çıkmış ve Eğitim Enstitülerinde Öğretim Usulü derslerinde yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır.²³

6. Vatandaşlık Terbiyesinin Manası

G.Kerschensteiner tarafından yazılan eser 1947 yılında Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından basılmıştır. Öymen, eseri çevirmesinin iki nedeni olduğunu söylemiştir: “On beş yıl önce okuyucularıma verdiğim sözün yükünden kurtulmaktır. Bolu Milletvekilliğim döneminde tercümesine başladığım ve siyasi ilimler dergisine bazı bahislerini o vakit neşrettiğim bu eseri, o kadar özenmeme ve meslek arkadaşlarımdan teşvik görmeme rağmen, tamamlamaya vakit bulamamıştım. Bundan başka, halkçı devletimizin gelişmesindeki terbiye anlayışı etrafındaki hareketlere ne kadar çok ihtiyacımız olduğunu her gün biraz daha yakından gördüğüm içindir ki elimin altından ayırmadığım bu değer verdiğim kitabı, muhitimize ve meslek arkadaşlarıma tanıtmayı kendime vazife bilirim”.²⁴

7. İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri

Hıfzırrahman Raşit Öymen Gazi Eğitim Enstitüsünde, İş Pedagojisi ve tarihi derslerini okuttuğu sırada bu eserden faydalanmış ve didaktik faaliyet şekillerine ait birinci bölümü enstitünün yayınları arasında Türkçeye çevrilmiştir.²⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen eseri çevirmedeki maksadını şöyle açıklamaktadır. “İş öğretiminin sosyal şekilleri bölümünü bir kere dilimize çevirmeye beni götüren belli başlı neden de bir yandan başlanmış ve bir ihtiyaca yaradığı anlaşılmış olan bir işi tamamlamak arzusu, öte yandan son Milli Eğitim Şûrasında sosyal pedagoji konularının her başlangıç gibi dar bir çerçevede kalmış olmakla beraber şimdiden bazı yankılar yapmış bulunmasıdır”.²⁶

8. Vatandaşlık Terbiyesinin Manası

Kısa sürede beğeni kazanan Vatandaşlık Terbiyesinin Manası, Almanya’da ki “Kamuya Yararlı Bilimler Akademisi’nden” ödül almış ve defalarca yeniden yayınlanmıştır. Hıfzırrahman Raşit Öymen eseri ilk kez 1947 yılında yayınlamış ve o dönemde büyük ilgiyle karşılanmıştır. Öymen, eseri tekrar elden geçirerek sadeleştirmiş ve son şekliyle 1972 yılında yeniden okuyucularıyla buluşturmuştur.²⁷

9. Yeni Okulda Didaktik

Paul Ficker’in önceki iki eseri “İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri” ve “İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri” birleştirilerek “Yeni Okulda Didaktik” adıyla Milli Eğitim Basımevi tarafından Öğretmen Kitapları dizisinde yeniden basılmıştır. H. Raşit Öymen, bu eserin önsözünde şunları dile getirmiştir: “Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Pedagoji ve Resim-İş Bölümlerindeki hocalığımız sırasında meslek kitaplığımıza Prof. Dr. P. Ficker’in bu değerli eserini tanıtmak ve meslek arkadaşlarımızın ondan yararlanmasını sağlamak için yaptığımız bu çevirileri gösterilen içten ilgi ve istek üzerine bir arada yeniden bastırmayı düşündük.”²⁸

²² Ömer Cenik, “Hıfzırrahman Raşit Öymen Ve Türk Eğitimine Katkıları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2004, s. 52.

²³ Cenik, a.g.t., s. 47.

²⁴ Gündüz, a.g.t., s. 65

²⁵ Gündüz, a.g.t., s. 65

²⁶ Cenik, a.g.t., s. 48.

²⁷ Gündüz, a.g.t., s. 66

²⁸ Cenik, a.g.t., s. 49.

10. Çocuklara Resimli Küçük Hikâyeler

Eserin orijinalinin kim tarafından, hangi tarihte kaleme alındığı bilinmemektedir. Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından dilimize çevrilen bu eser okullarda yardımcı kaynak olarak okutulmuştur.

11. Çocuklara Öğütler

Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ethem İbrahim Paşa'nın oğlu için kaleme aldığı "Çocuklara Öğütler" adlı kitabı²⁹ eski Türkçeden günümüz Türkçesine çevirmiştir. Bu eser daha sonra Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Kendi Yazdığı Eserler

1. Mektebciliğin Kâbe'sinde

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Viyana dönüşünde kaleme aldığı bu eser 1928 yılında İstanbul'da Amedi Matbaası tarafından basılmıştır.³⁰ Bu kitap Cumhuriyetin ilanı sonrasında yayınladığı ilk eserdir. Hıfzırrahman Raşit Öymen yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin eğitim sisteminin sorunlarının çözümüne yardımcı olmak, yapılan yeni programlar için fikir vermek, yabancı eğitim akımları hakkında bilgi edinmek ve eğitimde bir kaynak olması amacıyla eseri yayınlamıştır.³¹

Eski Türkçe olarak basılan eser, yeni programlar ve toplu tedris, ilk tahsil mevzuları, geriler programı ve geriler mektebi, muallim mektepleri ve programları enstitüsü olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır.³² Eser basıldıktan hemen sonra büyük bir ilgi görmüş ve kısa bir süre sonra ikinci baskısı yapılmıştır.

2. Mektep İnzibatında Reform

Mektep İnzibatında Reform, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in "yeni terbiye cereyanları" adı altında başlattığı eğitim kitaplarının ilkidir.³³ Eserde Mektep İnzibatında Reform, Eski ve Yeni Eğitimin Ruhı, Demokrasi İnkılabımız ve Kendi Kendini İdare, Mektep İnzibatında Amerikan Usulleri ve Tecrübeleri, İsviçre ve Almanya'da Kendi Kendini İdare adlı bölümlerden oluşmaktadır.³⁴ Söz konusu eser 1929 yılında İstanbul Yeni Matbaa'da basılmış ve böylece ilk baskısını yapmıştır.³⁵

3. Pedagoji Kıraatı

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 1931 yılında İstanbul Kanaat Matbaasında neşrettiği Pedagoji Kıraatı adlı eseri eğitim sistemine yeni bir soluk getirmek amacıyla kaleme alınmıştır.³⁶ Söz konusu eserin önsözünde kitabın yazılış amacı şu şekilde ortaya konulmuştur: "Pedagoji Kıraatı, tek kitap usulü aleyhtarlığının müspet bir ifadesi olarak ortaya atılmış ve meslek derslerine yardımcı kitap olarak hazırlanmıştır. İçindeki satırlar, meslek liselerinde geçen meseleleri, zamanımızın tanınmış mürebbileri nasıl düşünüyorlar? Sualine de kısmen cevap verecek ve yeni cereyanların akışını ve istikametini namzetlere ve muallimlere anlatacaktır".³⁷

²⁹ İbrahim Ethem Paşa, *Çocuklara Öğütler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979.

³⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Mektebciliğin Kâbesi'nde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1928

³¹ Cenik, a.g.t., s.30.

³² Gündüz, a.g.t., s. 69.

³³ Gündüz, a.g.t., s. 70

³⁴ Cenik, a.g.t., s.30.

³⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Mektep İnzibatında Reform*, Yeni Matbaa, İstanbul,1929.

³⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Pedagoji Kıraatı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.

³⁷ Gündüz, a.g.t., s. 71.

4. *Yeni Mektebe Doğru*

1931 yılında neşredilen Yeni Mektebe Doğru³⁸ adlı eser, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in eğitime kazandırmak istediği "Yeni Mekteb" hareketine hizmet etmek amacıyla kaleme alınmıştır. Eserde Alfabetik Mektep, Toplu Tedris, Avusturya'da Toplu Tedris Tecrübesinden Alacağımız Ders, Bizde Toplu Tedris Tatbikatı, Tedrisatta İş ve Bizzat Faaliyet Prensipleri, Yeni Mektepte Sosyal Faaliyet Şekilleri, Yeni Mektepte Kitap Terbiyesi, Yeni Mektepte Resim Tedrisatının Mevkii, İmtihan Cilasası Münasebetiyle, Tabiata Doğru, İstikbalin Temeli, Maarif Kapütüasyonun İlgası Münasebetiyle, Kubilay İçin, Muallim ve Mürebbi İnkılabı Münasebetiyle adlı bölümler bulunmaktadır.³⁹

5. *İş Mektebinden Ders Misalleri*

Hıfzırrahman'ın kaleme aldığı ve 1934 yılında İstanbul'da Ülkü Matbaasında basılan bu eserin⁴⁰ yazılış amacı ilköğretim öğretmenlerinin resim dersinde izleyecekleri yolları göstermek ve öğrencilerin resme karşı ilgilerini artırmaktır.⁴¹

6. *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları*

1939 yılında Maarif Vekâleti tarafından neşredilen Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları adlı eserin ilk bölümü maarif şurasına sunulmuştur. Hıfzırrahman Raşit Öymen bu eserde, üç yıllık köy okullarının beş yıla çıkarılmasının zaruretini ortaya koymaktadır. Bu iddia ortaya atılırken yabancı ülkelerdeki örneklerden yola çıkılmıştır. Özellikle Almanya'da ki ilköğretim örnekleri sunularak, beş sınıflı okullardaki haftalık ders programı örnekleri, birleştirilmiş sınıfların ders cetvelleri ve öğretim tekniklerine yer verilmiştir.⁴²

7. *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*

1965 yılında neşredilen Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri adlı eser⁴³, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Ankara Üniversitesi Tarih ve Coğrafya Fakültesi Pedagoji Bölümünde görev yaptığı sırada ders kitabı olarak basılmıştır. Eser üç bölüme ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla; vatandaşlık eğitimi ve siyasi eğitim, umumi ilköğretim anlayışı ve ilköğretim seferberliği problemi, umumi devlet okulunun gelişimidir.⁴⁴

8. *Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi*

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in kaleme aldığı çalışmalardan biri de Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi adlı eserdir. Bu çalışma Hıfzırrahman'ın Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinde verdiği Pedagoji Sertifikası derslerinin notlarının kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur. Eser, 1969 yılında Ayyıldız Matbaasında neşredilmiştir.⁴⁵

9. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi*

Hıfzırrahman Raşit Öymen, Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi (1923-1938) adlı eserinde cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında yapılan devrimsel nitelikteki çalışmalara yer verilmiştir. 1983 yılında Ankara'da basılan eser, yazarın eğitim alanında yaptığı çalışmalardan biri olarak bilinmektedir.⁴⁶

³⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931

³⁹ Cenik, a.g.t., s.32.

⁴⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *İş Mektebinden Ders Misalleri*, Ülkü Matbaası, İstanbul 1934

⁴¹ Gündüz, a.g.t, s. 73.

⁴² Gündüz, a.g.t, s. 74.

⁴³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1965

⁴⁴ Gündüz, a.g.t, s. 75.

⁴⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969

⁴⁶ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi*, Ankara 1983

10. Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri

Türk Tarih Kurumu'nun Atatürk Konferansları dizisinde H. Raşit Öymen'in yaptığı konuşmaların basılmasıyla oluşan eserdir. Eserde Atatürk'ün okuduğu okullar ve bu okullardaki faaliyetleri, eğitimle ilgili öne çıkan yönleri ve ilişkileri anlatılır.⁴⁷

11. Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi

Bu eserde önceki gibi Atatürk Konferansları dizisinde H. Raşit Öymen'in yaptığı konuşmaların basılmasıyla oluşan eserdir. H. Raşit Öymen bu eserinde Atatürk'ün eğitime etkisini incelemektedir.⁴⁸

12. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri

Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilen bu eserde, Hıfzırrahman'ın, Köy Enstitülerinin tarihsel geçmişi ve mevcut durumu ile ilgili yaptığı değerlendirmelere yer verilmiştir.⁴⁹

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Çıkardığı Dergiler

1. Yeni Mektep

Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Türk eğitim sistemi ile ilgili sunduğu görüşlerin genel manada adına "Mektebcilik" denilmektedir. Mektebcilik anlayışına göre Türk eğitim sistemi millileştirilmeli, demokratlaştırılmalı, laikleştirilmeli ve bu doğrultuda gelişmiş köy okulundan üniversitesine kadar bütün eğitim örgütleri bu yeni yapıya göre dizayn edilmelidir. Görüldüğü üzere Hıfzırrahman Raşit Öymen'in eğitim modeli olan "Mektebcilik" 3 ana temele dayanıyordu. Bu 3 temelden biri olan millileşme ise şu şekilde sağlanacaktı: eğitim ve halk dilinin yabancı kelimelerden arındırılması, Türk tarih, kültür, örf ve ananelerine önem verilmesi, ilköğretimin zorunlu hale getirilerek milli kültürün, değerlerin gösterilmesi; eğitimin devletin ve halkın milli ihtiyaçlarına ve asrın gereklerine göre düzenlenmesidir. Hıfzırrahman'ın eğitimle ilgili temel fikir ve çalışmalarının, savunduğu değerlerin genel adı 'Mektepçilik' iken bu değerlerin eğitim camiasında temsil edilmesi, uygulamaya geçirilmesiyle oluşacak yeni eğitim anlayış ve kurumlarının bir ifadesi de "Yeni Mektep" olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni Mektep, ayrıca Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 1922 yılında Trabzon'da çıkardığı eğitim mecmuasının da adıdır.⁵⁰ Öymen, bir mülakatta derginin çıkarılışı hakkında şu ifadelere yer vermiştir:⁵¹

Kurtuluş Savaşı yıllarında başkent Ankara'da ve düşman tarafından işgal edilen bölgeler dışındaki basın ve yayın çabaları çok zayıftı. Ankara'da yeni kurulan hükümetin bakanlıkları, genelge yazılarını şapograf ile çoğaltma olanağından başkasına sahip değillerdi. Bu durumda azınlıkların elinde bulunan baskı aletlerinden yararlanarak, Ankara'da (Anadolu Terbiye Mecmuası), Trabzon'da Sultani Müdürlüğüne atanan Ali Canip Bey'in rehberliğinde (Genç Anadolu) ve tarafımdan çıkarılan Yeni Mektep adlı dergilerden başka eğitimle ilgili dergi yok gibiydi.

İlk sayısı 8 Teşrin-i Evvel 1338/1922 Pazar günü Trabzon'da çıkan Yeni Mektep Mecmuası toplam 14 sayı yayınlanmıştır. Bu sayılardan 7 tanesi Trabzon'da geri kalanı ise Samsun'da basılmıştır. Dergi Trabzon'da Yorgi Matbaası'nda basılmış, nüshası 5 kuruştan satışa çıkmıştır.⁵² Derginin kapak resim-

⁴⁷ Cenik, a.g.t., s.37.

⁴⁸ Cenik, a.g.t., s.38.

⁴⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri*, TTK Yayınları, (tarihi yok), Ankara.

⁵⁰ Muzaffer Başkaya, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında İdeal Eğitim Modeli Arayışına Bir Misal: Hıfzırrahman Raşit'in Mektebcilik Ve Yeni Mektep Hareketi", *International Academic Social Resources Journal*, Yıl 2021, Sayı:6, Issue:32, s. 2101.

⁵¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri", *Atatürk Konferansları (1973-1974)*, TTK Basımevi, Ankara, 1977, s.147.

⁵² *Yeni Mektep*, Sayı: 1, Trabzon, 1338/1922

lerini Kitabı-zade Genç Hamdi Bey çizmiştir. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Yeni Mekteb Dergisi'nin ilk sayısına yazmış olduğu makalede bu derginin çıkarılma amacını şu şekilde izah etmiştir.⁵³

Çocuklarını iyi yetiştiren bir millet, dünyada mesut yaşamak istikbali emniyetle karşılamak hakkını kazanmış olur. Bir ana, yavrusunun gözlerine bakarken hayatı nasıl da derinden hissediyorsa bir milletin de çocuklarının ve gençlerinin hayatına bağlandıkça mevcudiyetinden layıkıyla haberdar olabilir. Çocuk dünyaya geldiği vakit adeta ham eşya halindedir. Onun kıymetli ve faydeli eşya halini alması için ihtimamla bakılması ve yetiştirilmesi lazımdır. Binaenaleyh bir milletin murad-ı iptidaiye ve esasıyesi hükmünde olan çocukların ihtiyaçlarını temine ve yetiştirilmelerini temine çalışmak o milletin istikbaline matuf en büyük hazinedir.

2. Eğitim Hareketleri Dergisi

Hıfzırrahman Raşit Öymen 1950 seçimlerinde istenilen neticeleri elde edemeyince tekrar yayın faaliyetlerine başlamıştır. Bu kapsamda 1955 yılında Eğitim Hareketleri Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır. Bu eser, eğitim tarihinin en uzun süreli yayınlanan dergisi olarak tarihe geçmiştir. Hıfzırrahman Raşit Öymen'in 25 yıl çıkardığı bu dergide eğitim konuları hakkında 223 yazısı çıkmıştır. 286 sayı çıkan derginin 1980 yılında çıkan son sayısı, asistanı Abbas Güçlü tarafından Hıfzırrahman'ın ölümünden sonra anısına hazırlanarak çıkarılmış, onun hayatına ve kendisi hakkında yazılan yazılara ayrılmış, kendisinin de bazı yazılarına yer verilmiştir.⁵⁴

Resim 1: Hıfzırrahman Raşit Öymen tarafından önce Trabzon'da daha sonra Samsun'da çıkarılan Yeni Mekteb Mecmuasının Kapağı.

⁵³ Yeni Mekteb, Trabzon, 1338/1922, s.2.

⁵⁴ Cenik, a.g.t, s. 42.

Resim2: Bazı Eserlerinden örnekler

Kaynakça

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mart 1934.

İstikbal Gazetesi, 18 Şubat 1921

Ulus, Gazetesi, 19 Ekim 1948

Yeni Mekteb, Sayı: 1, Trabzon, 1338/1922

Kaynak Eserler

Ateş, Süleyman – Öymen, Hıfzırrahman Raşit, *İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1966.

Bahşi, Ekrem, “Eğitim ve Siyaset Alanındaki Çalışmalarıyla Hıfzırrahman Raşit Öymen”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2005, s. 59-60.

Başkaya, Muzaffer, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında İdeal Eğitim Modeli Arayışına Bir Misal: Hıfzırrahman Raşit’in Mektebcilik Ve Yeni Mekteb Hareketi”, *International Academic Social Resources Journal*, Yıl 2021, Sayı:6, Issue:32, s. 2101.

Binbaşıoğlu, Cavit, *Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi Üzerine Bir Çalışma*, MEB Basımevi, İstanbul 1995.

Cenik, Ömer, “Hıfzırrahman Raşit Öymen Ve Türk Eğitimine Katkıları”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2004, s. 52.

Dağ, Mehmet – Öymen, Hıfzırrahman Raşit, *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1974

Dereköy, Rahmi, “Hıfzırrahman Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri*, Cilt: 25, Sayı: 286, Ankara 1980

Gündüz, Birsen, “Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Hayatı ve Kişiliği”, *Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2000.

Hıfzırrahman Raşit’in Tercüme-i Hal-i, TBMM Basımevi, Ankara 1943.

İbrahim Ethem Paşa, *Çocuklara Öğütler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979.

Öymen, Altan, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2002.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit – Adil, Nihat, *Umumi Tedris Usulü*, Kanaat Kütüphanesi, 1929.

Öymen, Hıfzırrahman Raşit, *Mektebciliğin Kabesi’nde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1928

_____, *Mektep İnzibatında Reform*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1929.

_____, *Pedagoji Kıraatı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.

_____, *Yeni Mektebe Doğru*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931

_____, *İş Mektebinden Ders Misalleri*, Ülkü Matbaası, İstanbul 1934

_____, *Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1965

_____, *Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969

_____, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Eğitim Devrimi*, Ankara 1983

_____, *Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri*, TTK Yayınları, (tarihi yok), Ankara

_____, “Mustafa Kemal’in Eğitimle İlişkileri”, *Atatürk Konferansları (1973–1974)*, TTK Basımevi, Ankara, 1977, s.147.

Parladır, Selahattin, “Kabisi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 24, Ankara 2001.

TBMM Albümü, TBMM Basımevi, Ankara 2010